

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор
з науково-методичної та
навчальної роботи

О. Б. Жильцов
20 15 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СПЕЦКУРС «РОБОТА З АРХІВНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ»

Спеціальність: 8.18010021 Педагогіка вищої школи

Гуманітарний інститут

2014-2015

Структура програми типова. Години відповідають робочому навчальному плану.
Заступник директора Гуманітарного інституту з навчальної роботи

Єременко О. В.

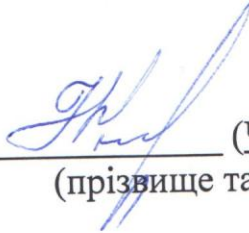
Робоча програма «Спецкурс «Робота з історичними джерелами» для студентів галузі знань 1801 Специфічні категорії, спеціальності 8.18010021 Педагогіка вищої школи 2015 року – 29с.

Розробники: *Гамалія Віра Миколаївна*, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка, *Мельниченко Ольга Володимирівна* кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії та історії педагогіки
Протокол від “04” лютого 2015 року № 6

Завідувач кафедри Чернуха Н. М.

(підпис)

(Чернуха Н.М.)
(прізвище та ініціали)

“ 4 ” 02 20 15 року

Схвалено Вченою радою Гуманітарного інституту для спеціальностей

Протокол від. “ ___ ” _____ 20__ року № ___

“ ___ ” _____ 20__ року Вчений секретар _____ (Т. Л. Видайчук)

(підпис) (прізвище та ініціали)

© КУБГ, 2015 рік

© _____, 2015 рік

Міністерство освіти і науки України
Київський університет імені Бориса Грінченка
Кафедра теорії та історії педагогіки

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б.Жильцов

2013 року

“

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Робота з історичними джерелами»

Спеціальність: *8.18010021 Педагогіка вищої школи*

Гуманітарний інститут

2013– 2014 рік

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Кафедра теорії та історії педагогіки

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**СПЕЦКУРС РОБОТА З
ІСТОРИЧНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ**

Напрями підготовки:

6.020303 Педагогіка вищої школи

Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки

(освітньо-кваліфікаційний рівень "магістр")

за вимогами кредитно-модульної системи

Київ – 2013

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра теорії та історії педагогіки

«ПОГОДЖЕНО»

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Проректор
з науково-методичної та навчальної роботи
_____ О.Б. Жильцов
«___» _____ 2013 р.

Вченою радою Гуманітарного інституту
протокол № ___ від «__» _____ 2013 р.
Секретар ученої ради ГІ _____ Н.С.Чернігівська

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**РОБОТА З АРХІВНИМИ
ДЖЕРЕЛАМИ**

Напрями підготовки:
6.020303 Педагогіка вищої школи

Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки

(освітньо-кваліфікаційний рівень "магістр")

УХВАЛЕНО

на засіданні кафедри теорії та історії педагогіки,
протокол № ___ від «___» _____ 2013 р.

Завідувач кафедри _____ Н.М. Чернуха

Київ – 2013

ББК 74.03

Спецкурс: робота з архівними джерелами. Програма навчальної дисципліни.
– К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. – 29 с.

Укладач: Гамалія Віра Миколаївна, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка.

Рецензенти:

Руда Світлана Петрівна, доктор історичних наук, професор, професор кафедри мистецтвознавства Мистецького інституту художнього моделювання та дизайну ім. С. Далі;

Пилипчук Олег Ярославович, доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри екології та безпеки життєдіяльності Державного економіко-технологічного університету транспорту.

ББК 74.03

© Гамалія В. М.
Київський університет імені Бориса
Грінченка, 2013 р.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	5
Структура програми навчальної дисципліни	
I. Опис предмета навчальної дисципліни	7
II. Тематичний план навчальної дисципліни	8
III. Програма	
<i>Змістовий модуль I. Принципи та методи джерелознавчої науки</i>	<i>9</i>
<i>Змістовий модуль II. Історичні джерела та їхня класифікація</i>	<i>11</i>
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Робота з архівними джерелами» ...	13
V. Плани семінарських та практичних занять	15
VI. Система поточного та підсумкового контролю	23
VII. Методи навчання	26
VIII. Методичне забезпечення курсу	26
IX. Рекомендована література	
Основна	27
Додаткова	27

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма спецкурсу «Робота з архівними джерелами» є нормативним документом Київського Університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою теорії та історії педагогіки на основі освітньо-професійної програми підготовки магістрів відповідно до навчального плану для спеціальності ПВШ денної форми навчання.

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями магістра».

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати студент магістратури відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу спецкурсу «Робота з архівними джерелами», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

«Робота з архівними джерелами» є складовою частиною дисциплін педагогічного циклу нормативного блоку. Її вивчення передбачає розв'язання низки *завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців*, прищеплення їм дослідницьких навиків, формування історичної культури і методологічної зрілості викладачів та науковців, їхньої професійно-педагогічної майстерності. Так, у змісті спецкурсу розкривається його велике значення не лише для оновлення кадрового потенціалу фахівців, їхнього професійного зростання, а й для практики пошуку, збагачення і використання джерельної бази української та зарубіжної історії, підвищення наукового рівня досліджень. Особливо зростає роль «Роботи з архівними джерелами» в сучасних умовах, коли джерельна база історії українського народу, з одного боку, поповнюється новим масивом історичних пам'яток, включаючи й зарубіжну архівну україніку, а в науковий обіг вводяться невідомі або замовчувані досі джерела, а з іншого – відбувається процес очищення її від фальсифікацій і спотворень, долаються нашарування ідеологічно-класового підходу до відбору та інтерпретації джерел.

В сучасних умовах пріоритетне місце в спецкурсі відводиться критичному аналізу, що набуває особливої актуальності в процесі інтеграції наук про людину і суспільство. Все це диктує необхідність подальшої розробки теоретико-методологічних проблем «Роботи з архівними джерелами», джерелознавчої практики, підготовки нових навчальних і методичних посібників, критичного переосмислення набутого досвіду.

Плідне вивчення спецкурсу пов'язане з періодичним звертанням до інших історичних курсів, а саме: історія України, українознавство, історія Росії, всесвітня історія; політологія, історія державних установ, етнологія; інформатика, документознавство, діловодство; архівознавство, джерелознавчі дисципліни (хронологія, метрологія, археографія, палеографія, дипломатика, сфрагістика та ін.).

Мета вивчення курсу: підготовка фахівця-педагога, що володіє сучасними методами роботи з архівними джерелами, особливо, принципами аналізу і синтезу.

Завдання курсу:

- засвоєння теоретичних знань про методичні проблеми: предмет, методи і структуру роботи з архівними джерелами;
- ознайомлення з теорією джерела, його природою та інформативними можливостями;
- розвиток розуміння важливості класифікації джерел та характеристики основних груп джерел з історії;
- освоєння методики й основних етапів опрацювання та використання джерел у наукових дослідженнях і в педагогічній практиці.

У процесі вивчення курсу важливо зосередити увагу на **засвоєнні знань** теорії роботи з історичними джерелами, звернутися до проблем історіографії джерелознавства, а особливу увагу варто приділити класифікації історичних джерел. Для цього вивчення спецкурсу припускає знайомство з основними типами, родами, видами історичних джерел, а також структурою джерелознавчого дослідження. Безумовно, необхідно звернути увагу на такі питання: історичні умови виникнення джерела, проблема авторства, обставини створення джерела, інтерпретація джерела і тощо.

Практика викладання спецкурсу «Робота з архівними джерелами» передбачає використання системи лекційних, практичних, тренінгових занять, що пройшли апробацію в студентських аудиторіях та експертизу колег-викладачів. Методика спецкурсу передбачає спільну творчість викладача і студента, діалог, групові дискусії, власні дослідження, тренінги.

Під час семінарських занять, індивідуальної та самостійної роботи студенти **набувають уміння та навички:**

1. Працювати з історичними джерелами і науковою літературою, систематизувати і компаративно аналізувати історичний матеріал.
2. Навчитися логічно мислити і робити аргументовані висновки, викладати матеріал.
3. Оволодіти навичками аналізу та використання довідкової літератури.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 90 год., із них 16 год. – лекції, 14 год. – семінарські заняття, 6 год. – індивідуальна робота, 5 год. – модульний контроль, 49 год. – самостійна робота.

Вивчення студентами спецкурсу «Робота з архівними джерелами» завершується заліком.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: джерелознавство як комплексна наукова історична дисципліна, що вивчає логіку і закономірності виникнення джерел, їхню специфіку, класифікацію, принципи і методи роботи з історичними джерелами.

Курс: підготовка (магістрів)	Напрямок, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS: <i>2,5 кредити</i></p> <p>Змістові модулі: <i>2 модулі</i></p> <p>Загальний обсяг дисципліни (години): <i>90 годин</i></p> <p>Тижневих годин: <i>4 години</i></p>	<p>Галузь знань: <i>0801 Специфічні категорії</i></p> <p>Спеціальність: <i>6.020303 Педагогіка вищої школи</i></p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень <i>"магістр"</i></p>	<p>Нормативна</p> <p>Рік підготовки: 6. Семестр: 12.</p> <p>Аудиторні заняття: <i>36 годин</i>, з них: Лекції (теоретична підготовка): <i>16 годин</i> Семінарські заняття: <i>14 годин</i> Індивідуальні заняття: <i>6 годин</i></p> <p>Модульний контроль: <i>5 годин</i></p> <p>Самостійна робота: <i>49 годин</i></p> <p>Вид підсумкового контролю: <i>залік</i></p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінарських	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Почесний модуль- ний контроль
Змістовий модуль I. ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОЇ НАУКИ								
1.	Вступ. Предмет і завдання джерелознавчої науки. Становлення і розвиток джерелознавства.	15	6	4	2		9	
2.	Методологічні засади історико-педагогічних та історичних досліджень. Структура джерелознавчого дослідження.	22	10	4	4	2	10	2
<i>Разом</i>		37	16	8	6	2	19	2
Змістовий модуль II. ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХНЯ КЛАСИФІКАЦІЯ								
3.	Історичні джерела. Поняття історичного джерела. Принципи класифікації історичних джерел.	25	10	4	4	2	15	
4.	Характеристика основних класів джерел з історії.	28	10	4	4	2	15	3
<i>Разом</i>		53	20	8	8	4	30	3
<i>Разом за навчальним планом</i>		90	36	16	14	6	49	5

III. ПРОГРАМА

Змістовий модуль I ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОЇ НАУКИ

Лекція 1. ВСТУП. ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОЇ НАУКИ. СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА. (4 год.)

Джерелознавство (історичне джерелознавство) як галузь історичної науки.

Предмет історичного джерелознавства.

Теорія джерелознавства як сукупність систематизованих і перевірюваних практикою знань про його предмет, структуру і місце в історичній науці. Джерелознавча практика.

Школи джерелознавства. Французька історіографічна школа «анналістів» (М. Блок і Л. Февр)

Теорія А. Тойнбі про розвиток людства як кругообіг локальних цивілізацій (культур).

Російський вчений Л. Гумільов і його теорія пасіонарності.

Завдання та функції історичного джерелознавства.

Структура історичного джерелознавства.

Перші спроби вивчення і критики джерел у працях античних істориків Греції та Риму – Геродота, Фукидіда, Полібія, Тита Лівія, Тацита, Флавія та ін.

Епоха Відродження і роботи істориків-гуманістів – Флавіо Бьондо і Лоренцо Валла.

Дослідження Б. Нібура, Л. Ранке, Т. Momзена, І. Дройзена, Ш. Ланглуа, Ш. Сеньбоса та інших учених, спрямовані на поглиблення і розширення методів опрацювання джерел, започаткування розробки окремих джерелознавчих дисциплін, метою яких було вивчення певних груп джерел.

Системний підхід до джерелознавства в російській та українській історіографії середини і другої половини XIX ст. (С. Соловйов, К. Бестужев-Рюмін, М. Костомаров та В. Антонович).

Покоління істориків 80-90-х років (М. Коялович, В. Ключевський, Д. Багалій, Ф. Фортинський, В. Іконников, М. Грушевський та ін.)

Проблеми структури джерелознавчої науки та інші її теоретичні проблеми у працях М. Варшавчика, І. Ковальченка, О. Медушевської, О. Пронштейна, Л. Пушкарьова, В. Стрельського, В. Фарсобіна.

Системний підхід до дослідження історичного джерелознавства.

Джерелознавство в системі історичної науки.

Основні компоненти історичного джерелознавства. Розробки російського історика С. Шмідта.

Структурна схема джерелознавства російського історика І. Ковальченка.

Український дослідник М. Варшавчик та його концепція структури джерелознавства.

Спеціальні історичні дисципліни в структурі джерелознавства.

Джерелознавча термінологія. Довідник з джерелознавства історії України (1998 р.). Посібник «Історична наука: термінологічний та понятійний довідник» (Київ, 2000).

Необхідність систематичного впорядкування понятійно-термінологічного апарату історичного джерелознавства (українські джерелознавці В. Стрельський, М. Варшавчик, М. Ковальський та ін.).

Джерелознавчі проблеми історії України. Предмет джерелознавства історії України.

Інтенсифікація розробки теорії джерелознавства в 60-80-ті роки в Україні (праці В. Стрельського, М. Варшавчика, А. Санцевича, М. Ковальського та ін.).

Джерело з історії України (визначення).

Предмет і завдання джерелознавства історії України.

Основні поняття теми: *Джерелознавство, школи джерелознавства, теорії джерелознавства.*

Семінар 1. Історія становлення джерелознавчої науки. Проблематика джерелознавства (2 год.)

Лекція 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ТА ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ. СТРУКТУРА ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ. (4 год.)

Наукова організація і висока культура опрацювання та використання джерел як обов'язковий компонент професійної підготовки і майстерності історика.

Домінуюче місце загальних принципів (правил) наукового дослідження джерел у методології історичного джерелознавства.

Найважливіші принципи методології джерелознавства: конкретно-історичний підхід об'єктивності, всебічність і цілісність джерела, або групи джерел, комплексу та ін.

Джерелознавча методика як засіб вироблення навичок та вміння опрацювання джерел.

Методика як найістотніший компонент історичного джерелознавства та її розроблення – одне з найголовніших завдань.

Взаємозалежність методики джерелознавства і методології історії, як системи принципів і засад теоретичної та практичної діяльності історика.

Необхідність враховування не лише фактичного матеріалу джерела, а й тенденційності його автора (М. Костомаров).

Точка зору видатного знавця давньоруських літописів О. Шахматова щодо пошуку і застосування таких засобів аналізу джерел, які б давали можливість вичленити з них об'єктивну інформацію.

Різні погляди на співвідношення джерелознавчої методики і методології науки у сучасному джерелознавстві.

Погляди на методологію ряду дослідників: С. Биковський, С. Валк, О. Пронштейн.

Поява терміну «методика джерелознавства» у XIX ст. та його перше застосування у вітчизняній літературі (1861 р., професор Харківського університету М. Петров).

Формування герменевтики та історичної критики у західноєвропейських країнах на основі класичних творів відомих авторів античного світу.

Виникнення історичної критики в Росії та в Україні на ґрунті аналізу літописів

Перше формулювання правил історичної критики стосовно літописів у Росії (XVIII ст., історик А. Шльоцер). Етапи дослідження джерел за А. Шльоцером.

Глибоке теоретичне усвідомлення проблем методики джерелознавства наприкінці XIX – на початку XX ст. Дослідження таких учених, як Ш. Сеньобос, Ш.-В. Ланглуа (Франція), Е. Бернгейм (Німеччина), В. Ключевський, О. Лаппо-Данилевський (Росія). Розробки важливих положень з проблем критики джерел українськими істориками (М. Максимович, М. Костомаров, В. Антонович, О. Левицький, М. Грушевський, Д. Багалій, І. Крип'якевич та ін.).

Перші спроби системного викладу методів джерелознавства (початок XX ст.). Історик О. Лаппо-Данилевський та його ґрунтовна праця «Методології історії».

Відображення проблеми методики у курсах з джерелознавства в університетах України (наприкінці XIX – на початку XX ст.): Київський університет – «Джерела для історії Південно-Західної Росії» (В. Антонович), «Літературні та речові джерела російської історії» (В. Данилевич).

Створення в 60-70-х роках серії навчальних посібників у Київському університеті ім. Тараса Шевченка (професор В. Стрельський).

Система методів джерелознавства у працях професора Київського університету М. Варшавчика.

Методи джерелознавчого дослідження та їхня класифікація

Етапи роботи з джерелами.

Методика роботи з масовими джерелами.

***Основні поняття теми:** джерелознавчі дослідження, принципи методології, історичне джерелознавство, масові джерела.*

Семінар 2. Структура джерелознавчої науки та її місце серед інших історичних дисциплін (2 год.)

Семінар 3. Методи роботи з історичними джерелами (2 год.)

Змістовий модуль II ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХНЯ КЛАСИФІКАЦІЯ

Лекція 3. ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА. ПОНЯТТЯ ІСТОРИЧНОГО ДЖЕРЕЛА. ПРИНЦИПИ КЛАСИФІКАЦІЇ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ. (4 год.)

Визначення історичного джерела. Типи історичних джерел.

Основні групи джерел з історії.

Речові джерела та їх групування.

Зображальні джерела та їхні основні якісні властивості. Класифікація зображальних джерел.

Усні джерела як пам'ятки усної словесної творчості.

Писемні джерела та їх види.

***Основні поняття теми:** історичне джерело, джерельна база, зображальних джерел.*

Семінар 4. Сутність та характеристика історичного джерела (2 год.)

Семінар 5. Принципи та види класифікації історичних джерел (2 год.)

Лекція 4. ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ КЛАСІВ ДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ.
(4 год.)

Місце теорії історичного джерела серед теоретичних проблем джерелознавства. Основні напрями трактування поняття історичного джерела.

Основні етапи існування історичного джерела. Джерельна інформація: визначення.

Об'єктивно-суб'єктивна природа джерела. Поняття інформації. Різновиди інформації. Сучасні методи класифікації та визначення інформації. Джерельна інформація (М. Варшавчик) та її основні різновиди.

Джерельна база історичних досліджень. Визначення джерельної бази (М. Ковальський, Ю. Святець).

Структура джерельної бази, її основні рівні.

Класифікація історичних джерел. Наукова класифікація джерел Е. Бернгейма.

Поняття класифікації джерел, її завдання і значення. Головні функції джерелознавства.

Завдання класифікації джерел.

Класифікаційні ознаки й критерії класифікації джерел. Класифікація І. Ковальченка.

Основні схеми і моделі класифікації джерел.

Поняття історичних залишків (решток) та історичних традицій.

Типи історичних джерел та їх характеристика. Критерії групування джерел.

***Основні поняття теми:** джерельна інформація, типологія джерел, класифікація історичних джерел.*

Семінар 6. Характеристика речових та зображальних джерел (2 год.)

Семінар 7. Характеристика усних та лінгвістичних джерел (2 год.)

IV. Навчально-методична карта дисципліни «Робота з історичними джерелами»

Разом 90 год.: лекції – 16 год., семінарські заняття – 14 год., індивідуальна робота – 6 год., модульний контроль – 5 год., самостійна робота – 49 год., семестровий контроль (залік ПМК)

Тиж-день	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Модулі	Змістовий модуль I					Змістовий модуль II			
Назва модуля	Принципи та методи джерелознавчої науки					Історичні джерела та їхня класифікація			
Кількість балів за модуль	77 балів					123 бали			
Бали (лекц.)	4 години (2 бали)		4 години (2 бали)			4 години (2 бали)		4 години (2 бали)	
Бали (сем.)	2 години (11 балів)		4 години (22 бали)			4 години (22 бали)		4 години (22 бали)	
Дати									
Теми лекцій	Вступ. Предмет, і завдання джерелознавчої науки. Становлення і розвиток джерелознавства.		Методологічні засади історико-педагогічних та історичних досліджень. Структура джерелознавчого дослідження.			Історичні джерела. Поняття історичного джерела. Принципи класифікації історичних джерел.		Характеристика основних класів джерел з історії.	
Дати									
Теми семінарських занять	Історія становлення джерелознавчої науки. Проблема історика джерелознавства		Структура джерелознавчої науки та її місце серед інших історичних дисциплін	Методи роботи з історичними джерелами		Сутність та характеристика історичного джерела	Принципи та види класифікації історичних джерел	Характеристика речових та зображальних джерел	Характеристика усних та лінгвістичних джерел
Самостійна робота	5 балів		5 балів			5 балів	5 балів	5 балів	5 балів
ІНДЗ						30 балів			
Поточний контроль	25 балів					25 балів			
Підсумковий контроль	ПМК (залік)								

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I ПРИНЦИПИ ТА МЕТОДИ ДЖЕРЕЛОЗНАВЧОЇ НАУКИ

Семінар 1.

Тема: Історія становлення джерелознавчої науки. Проблематика джерелознавства (2 год.)

План заняття

1. Назвіть основні етапи розвитку джерелознавства.
2. Сформулюйте визначення предмета історичного джерелознавства.
3. Поясніть закономірності джерелознавства як спеціальної галузі історичної науки.
4. Назвіть основні завдання історичного джерелознавства.
5. Які джерелознавчі проблеми історії України є найбільш актуальними за сучасних умов?
6. Назвіть основні сучасні центри джерелознавчих досліджень в Україні.

Рекомендована література

Бойко А. Південна Україна останньої чверті XVIII ст.: аналіз джерел. Київ, 2000. С. 241, 246.

Введенський А., Дядиченко В., Стрельський В. Допоміжні історичні дисципліни. Київ, 1963.

Данилевский И. М. Древняя Русь глазами современников и потомков (IX-XII вв.). Курс лекций. Москва, 1998.

Джерелознавство історії України. Довідник. Київ, 1998.

Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Львів, 1999. С. 117.

Оглоблин О. Студії з історії України. Статті і джерельні матеріали. Нью-Йорк; Київ; Торонто, 1995. С. 33.

Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Київ, 1996.

Стрельський В. І. Джерелознавство історії СРСР періоду імперіалізму. Київ, 1957.

Филюшкин О. Какими глазами смотреть на историю Древней Руси? // УГО. Киев, 2001. Вып. 5. С. 113.

Семинар 2.

Тема: Структура джерелознавчої науки та її місце серед інших історичних дисциплін (2 год.)

План заняття

1. Обґрунтуйте поняття «структура джерелознавства», вкажіть на його значення.
2. Назвіть основні компоненти історичного джерелознавства.
3. Хто з істориків досліджував проблеми структуризації джерелознавства?

Рекомендована література

- Варшавчик М. Л. Источниковедение истории КПСС. Москва, 1989. С. 39-40.
- Варшавчик М. Я. Джерелознавство історичне // Джерелознавство історії України. Довідник. Київ, 1998. С. 37-40.
- Варшавчик М. Я. Спеціальні історичні дисципліни // Джерелознавство історії України. Довідник. Київ, 1998. С. 69, 70.
- Григорьева И. В. Источниковедение новой и новейшей истории стран Европы и Америки. Москва, 1984. С. 8.
- Данилевский И. Н., Кабанов В. В., Медушевская О. М., Румянцева М. Ф. Источниковедение. Теория, история, метод. Источники российской истории. Москва, 1998.
- Калакура Я. С. Архівознавство: наука чи система наукових знань? // Студії з архівної справи та документознавства. Т. 1. Київ, 1996. С. 43-49.
- Калакура Я. С. Структура історичної науки: теоретико-методологічний аспект // Спеціальні галузі історичної науки: Збірник на пошану М. Я. Варшавчика. Київ, 1999. С. 18-25.
- Ковальченко И. Д. Исторический источник в свете учения об информации // Актуальные проблемы источниковедения истории СССР, специальных исторических дисциплин и их преподавание в вузах. Москва, 1979. С. 31-46.
- Медушевская О. М. Теоретические проблемы источниковедения. Москва, 1977.
- Пронштейн А. Методика исторического источниковедения. Ростов-на-Дону, 1976.
- Пушкарев Л. Н. Классификация русских письменных источников по отечественной истории. Москва, 1973.
- Перехрест О. Г. Історична хронологія. Черкаси, 1999. С. 9, 12, 13.
- Стрельский В. И. Основные принципы научной критики источников по истории СССР. Киев, 1961. С. 36.
- Стрельский В. И. Теория и методика источниковедения истории СССР. Киев, 1976;

Фарсобин В. В. Источниковедение и его метод. Москва, 1983.

Шмидт С. О. Современные проблемы источниковедения //Источниковедение: Теоретические и методические проблемы. Москва, 1969. С. 17-19.

Семінар 3.

Тема: Методи роботи з історичними джерелами (2 год.)

План заняття

1. Що Ви розумієте під методикою джерелознавства?
2. У чому полягає залежність методики джерелознавства від методології історичної науки?
3. Охарактеризуйте основні етапи розвитку методики джерелознавства у світі та в Україні.
4. Яке значення має методика бібліографічного пошуку опублікованих джерел?
5. Що таке архівна евристика?
6. Як використати науково-довідковий апарат архівів для пошуку джерел?
7. Які групи методів застосовуються у джерелознавчій критиці?
8. Перелічіть основні елементи джерелознавчого аналізу.
9. Що Вам відомо про методику встановлення справжності джерела?
10. Як проводиться атрибуція джерела (встановлення його авторства)?
11. Які прийоми можна використати для встановлення часу, місця, обставин та мотивів походження джерела?
12. Розкрийте зміст методики інтерпретації джерела.
13. Що таке синтетична критика джерел?
14. Назвіть найбільш характерні риси й особливості роботи з масовими джерелами.
15. Як Ви розумієте поняття «репрезентативність» стосовно масових джерел?

Рекомендована література

Winar L. Preservation of the Cultural Heritage: Ukrainian Archives, Libraries and Museums in the United States. Kent State University, 1995.

Архіви України: Систематичний покажчик. 1971-1987. Київ, 1988.

Архівні матеріали з історії України в Канаді: Попередній анотований перелік. Київ; Едмонтон, 1990.

Бласс Ф. Герменевтика и критика. Одесса, 1891.

Библиографический указатель изданий Археографической комиссии. 1836-1936. Ленинград, 1985.

- Варшавчик М. А. Историко-партийное источниковедение. Теория. Методология. Методика. Киев, 1984.
- Варшавчик М. А. О структуре источниковедческой критики // Источниковедение отечественной истории: Сб. статей. 1979. М., 1980. С. 30.
- Джерелознавство історії України. Довідник. Київ, 1998. С. 39, 52, 56–57.
- Епістолярна спадщина М. Грушевського: Показчик до фонду 1235 у ЦДІА України. Київ, 1996.
- Журба О. І. Київська археографічна комісія. 1843-1921. Нарис історії і діяльності. Київ, 1993. С. 178–181.
- Источниковедение истории СССР: Учебник / Под ред. И. Д. Ковальченко. Москва, 1981.
- Источниковедение. Теория. История. Метод. Источники российской истории: Учеб. пособие. Москва, 2000.
- Ключевский В. О. Источниковедение. Источники русской истории // Соч. Т. 7: Специальные курсы. Москва, 1981. С. 7.
- Ключевский В. О. Письма. Дневники. Афоризмы и мысли об истории. Москва, 1969. С. 349.
- Ковальський І. П., Мыцик Ю. А. Анализ архивных источников по истории Украины XVI-XVII вв. Днепропетровск, 1984. С. 70–73.
- Ковальський Н. П., Мыцик Ю. А. Анализ отечественных источников по истории освободительной войны украинского народа 1648-1654 гг. Днепропетровск, 1986.
- Количественные методы в советской и американской историографии: Материалы советско-американских симпозиумов в г. Балтиморе (1979) и Таллине (1981). Москва, 1983. С. 71.
- Кременецкий земський суд: Описи актових книг. Вип. 1. Кн. І-ІІ (1581-1598 рр.). Київ, 1959.
- Крип'якевич І. Підробки документів Б. Хмельницького//Наук. інформ. бюлетень Арх. упр. УРСР. 1960. № 3. С. 3–7.
- Лаппо-Данилевский А. С. Методология истории. Вып. 2. СПб., 1913. С. 681–682.
- Литвак Б. Г. О путях развития источниковедения массовых источников // Источниковедение: теоретические и методические проблемы. Москва, 1969. С. 103.
- Личные архивные фонды в государственных хранилищах СССР: Указатель: В 3 т. Т. 1. А-М. Москва, 1962; Т. 2. М-Я. Москва, 1963; Т. 3. Москва, 1980.
- Масонов И. Ф. Словарь псевдонимов русских писателей, ученых и общественных деятелей. Т. 1-4. Москва, 1941-1960.
- Медушевская О. М. Источниковедение: теория, история и метод. Москва, 1996. С. 46.
- Новицкий И. П. Указатель к изданиям Временной комиссии для разбора древних актов, учрежденной при Киевском, Подольском и Волынском генерал-

губернаторе. 1845-1877. Т. 1: Имена личные. Киев, 1878; Том. 2: Имена географические. Киев, 1882.

Пронштейн А. П. Истолкование исторических источников // Вопросы истории. 1969. № 10. С. 82.

Пронштейн А. П. Методика исторического источниковедения. Ростов-на-Дону, 1971. С. 9.

Радянські видання документальних матеріалів з історії України. 1917-1968: Бібліогр. покажчик. Київ, 1970.

Святець Ю. А., Доорн П. К. Кліометрика. Інформаційні технологи та інструменти: Підручник. Дніпропетровськ, 1998.

Сеньобос Ш., Ланглуа В. Введение в изучение истории. СПб., 1899. С. 51.

Стрельский В. И. Основные принципы научной критики источников по истории СССР. Киев, 1961.

Тартаковский А. Г. Некоторые аспекты проблемы доказательности в источниковедении // История СССР. 1973. № 6. С. 63.

Україна в збірках Австрії: бібліотеки, архіви, музеї: Попередній довідник Київ, 1993.

Змістовий модуль II ІСТОРИЧНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЇХНЯ КЛАСИФІКАЦІЯ

Семинар 4.

Тема: Сутність та характеристика історичного джерела (2 год.)

План заняття

1. Подайте визначення поняття «історичне джерело». Назвіть його основні складові.
2. Які існують основні етапи функціонування історичного джерела?
3. Поясніть взаємодію об'єктивно-суб'єктивних факторів у процесі створення та функціонування історичних джерел.
4. Складіть схему структури джерельної інформації, охарактеризуйте її основні складові.
5. Розкрийте суть і значення джерельної бази історичних досліджень.

Рекомендована література

Варшавчик М. Я. Джерело історичне // Джерелознавство історії України: Довідник. Київ, 1998. С. 40–42.

Джерелознавство історії України. Довідник. Київ, 1998. С. 44.

Святець Ю., Доорн П., Кліометрика. Ч. I. Інформаційні технології та інструменти: Підручник /За ред. проф. В. В. Підгаєцького. Дніпропетровськ, 1998. С. 19.

Семінар 5.

Тема: Принципи та види класифікації історичних джерел (2 год.)

План заняття

1. Що таке класифікація джерел?
2. Чим відрізняється класифікація від систематизації джерел?
3. Що означає «класифікаційна ознака» джерела? Вкажіть на споріднені ознаки речових і зображальних джерел. Чим відрізняються джерела цих типів?
4. Що розуміють під класифікаційною схемою?
5. Назвіть найбільш поширені класифікаційні схеми і вкажіть та їхнє прикладне значення.
6. Які чинники мають вирішальне значення для вибору оптимальної схеми класифікації джерел?
7. У чому полягають особливості класифікації джерел з історії України?

Рекомендована література

Баран В. Д. Давні слов'яни. Серія «Україна крізь віки». Київ, 1998. Т. 3.

Грушевський М. Ілюстрована історія України. Київ.

Деля Фліз Д. П. Альбоми. Київ, 1996. Т. 1; Київ, 1998. Т. 2.

Звід пам'яток історії та культури України: Енциклопедія. Київ, 1999. Т. 1.4. I.

Карпенко Ю. Теоретичні засади розмежування власних і загальних назв // Мовознавство. 1975. № 4;

Ковальченко И. Д. Исторический источник в свете учения об информации // История СССР. 1982. № 3. С. 143.

Семінар 6.

Тема: Характеристика речових та зображальних джерел (2 год.)

План заняття

1. Дайте загальну характеристику речових джерел та їх інформативних властивостей.
2. Назвіть основні групи речових джерел.

3. У чому, на вашу думку, полягає специфіка і джерельна цінність пам'яток архітектури? Назвіть їхні основні групи.
4. Чим визначається джерельна цінність нумізматичних пам'яток?
5. Назвіть основні етапи функціонування монетних систем на теренах сучасної України у різні історичні епохи.
6. Охарактеризуйте роль предметів зброї у вивченні історії.
7. Розкрийте джерельне значення предметів одягу.
8. Чим зумовлюється значення зображальних джерел для вивчення історії?
9. У чому полягає джерельна цінність книжкових графічних зображень?
10. Назвіть основні різновиди картографічних джерел.
11. Дайте характеристику особливостей історичного портрета.
12. Які проблеми історичного дослідження можна розв'язати за допомогою різних жанрів художніх творів?
13. У чому полягає цінність кінофотовідеодокументів як історичного джерела?
14. З'ясуйте специфіку боністичних зображень і розкрийте їхнє джерельне значення.

Рекомендована література

- Белая О. Історія Києва у монетних скарбах // Українська нумізматика і сфрагістика. 1999. № 2.
- Винклер фон П. Руководство к истории, описанию и изображению ручного оружия с древнейших времен до начала XIX в. Москва, 1992;
- Геврик Т. Втрачені архітектурні пам'ятки Києва. Київ, 1991.
- Дмитриенко М. Бумажные деньги в историческом контексте // Рябченко П. Полный каталог бумажных денежных знаков и бон России, СССР, стран СНГ (1769 - 1994 гг.). Киев, 1995.
- Ернст Ф. Київська архітектура XVII віку // Київ та його околиця в історії та пам'ятках Київ, 1926.
- Зварич В. В. Нумизматический словарь. Львов, 1974.
- Зубко А. М. Загадка виникнення київської гривні // Українська нумізматика і боністика. 1999. № 2.
- Іващенко Г. Герць паперових лицарів // Під знаком Клію: 36. статей. На пошану Олени Апанович. Дніпропетровськ, 1995.
- Котляр М. Ф. Нариси історії лічби и обігу монет на Україні XIV-XVII ст. Київ, 1981.
- Котляр Н. Ф. Кладоискательство и нумизматика. Киев, 1974.
- Маркітан Л. Кінофотодокументи як історичне джерело // Історичні джерела та їх використання. Київ, 1971. Вил. 6; Марченко Т. Козаки Мамаї. Київ, 1991.

Маслова Г. Народная одежда в восточнославянских традиционных обычаях и обрядах XIX – начала XX вв. Москва, 1994.

Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. Львів, 1997.

Січинський В. Українська архітектура // Українська культура. Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. Київ, 1993.

Тарапушенко С. А. Дерев'яна монументальна архітектура Лівобережної України. Київ, 1976.

Тхоржевський Р. Й. Нариси історії грошей в Україні. Тернопіль, 1999.

Семінар 7.

Тема: Характеристика усних та лінгвістичних джерел (2 год.)

План заняття

1. Дайте загальну характеристику усних джерел.
2. Назвіть основні групи усних джерел.
3. У чому полягає джерельна цінність прозових усних джерел?
4. Розкрийте історичну значимість таких усних джерел, як думи, історичні пісні, пісні-гімни.
5. Назвіть основні різновиди віршованих усних джерел.
6. Дайте загальний огляд лінгвістичних джерел.
7. Які існують основні групи лінгвістичних джерел?
8. У чому полягає специфіка кодування інформації в лінгвістичних джерелах?
9. Розкрийте джерельне значення антропонімів.
10. З'ясуйте роль топонімів у вивченні етногенезу українського народу.
11. У чому полягає значення слів чужоземного походження для вивчення історії?

Рекомендована література

Антропонимика. Москва, 1970.

Белецкий А. Лексикология и теория языкознания: (Ономастика). Киев, 1972.

Борисюк І. Історія розвитку найдавніших українських назв професій // Київська старовина. 2000. № 4 (334).

Виклади слов'янських легенд, або Міфологія, укладена Я. Ф. Головацьким. Київ, 1991.

Восточнославянская ономастика. Москва, 1972.

Грушевський М. Історія української літератури. Київ, 1994. Т. 1.

Давидюк В. Реліктове значення ініціальних ритуалів у поліській весільній обрядовості // Родовід. 1994. № 9.

Думи та історичні пісні. Київ, 1941.

Етимологічний словник української мови: В 7 т. Київ, 1982.

Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. Кн. 1. (1574-1700). Львів, 1981.

Историческая ономастика. Москва, 1977.

Кос. Г. Поховальні пам'ятки як джерело вивчення язичницьких вірувань // Історія релігії в Україні. Київ.

Карпенко Ю. Названия звездного неба. Москва, 1985.

Никонов В. Имя и общество. Москва, 1979. С. 47.

Півторак Г. Власні імена людей у Київській Русі // Культура слова. Київ, 1982. Вип. 23.

Скрипник Л., Дзятківська Н. Власні імена людей. Словник-довідник. Київ, 1996. С. 7–9.

Худаш М. З історії української антропонімії. Київ, 1977.

VI. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення магістрантів зі спецкурсу «Робота з архівними джерелами» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

<i>№ n/n</i>	<i>Вид діяльності</i>	<i>Кількість рейтингових балів</i>
1.	Відвідування (лекції)	8
3.	Семінарські заняття (підготовка)	70
4.	Модульні контрольні роботи (1, 2)	16 + 16
5.	Підсумкове тестування	30
Підсумковий рейтинговий бал (залік)		140

Коефіцієнт перерахунку – $140 : 100 = 1,4$

Розрахунок балів подано з урахуванням можливості студенту взяти участь в обговоренні визначених програмою питань семінарських занять з навчальної

дисципліни не менше ніж 80 % із запрограмованих навчальних занять.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, виконання самостійної та індивідуальної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;
- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; підсумкове письмове тестування.
- **Комп'ютерного контролю:** тестові програми.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 68	«достатньо»	E
69 – 74	«задовільно»	D
75 – 81	«добре»	C
82 – 89	«дуже добре»	B
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у табл. 8.3.

Таблиця 8.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу студента на семінарських, практичних заняттях, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Модульний контроль знань студентів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

У табл. 8.4 представлено розподіл балів, що присвоюються студентам упродовж вивчення спецкурсу «Робота з архівними джерелами».

Таблиця 8.4

Розподіл балів, що присвоюються студентам

МОДУЛІ				Модульні контрольні роботи	Підсумкове тестування
Змістовий модуль 1 (відповіді на семінарах, відвідування занять)		Змістовий модуль 2 (відповіді на семінарах, відвідування занять)			
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4		
14	24	24	24	32	30

Разом: 140 балів

Коефіцієнт перерахунку: 1,4

VII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

• *Словесні:* лекція (традиційна, проблемна, лекція-прес-конференція) із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.

• *Наочні:* спостереження, ілюстрація, демонстрація.

• *Практичні:* виконання поставлених завдань у вигляді письмових відповідей.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів з літературою та в Інтернет-мережі.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

Навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо), демонстрація мультиплікаційних та короткометражних фільмів.

VIII. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- ✓ опорні конспекти лекцій;
- ✓ навчальні посібники;
- ✓ хрестоматії;
- ✓ робоча навчальна програма;

- ✓ збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- ✓ засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю).

XII. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Антонович В. А. Курс лекцій з джерелознавства. 1880-1881 // Історія України в університетських лекціях. – Київ, 1995.
2. Багалій Д. І. Нарис української історіографії // Літописи. Джерелознавство. – 1923, 1925. – Т.1, вип. 1, 2.
3. Введение в специальные исторические дисциплины: Учебное пособие / Под ред. Т. Гусаровой. – 1990. – 280 с.
4. Введенський А. Допоміжні історичні дисципліни. – К., 1963. – 208 с.
5. Воропай О. Звичаї нашого народу. В 2 т.: Етнографічний нарис. – Мюнхен, 1958. – 455 с.
6. Етнографія України: Навчальний посібник / за ред. Макарчука С.А. – Львів: Світ, 1994. – 520 с.
7. Жупанський Я. І. Історія географії в Україні: Навчальний посібник. – Львів: Світ. – 1997. – 264 с.
8. Історико-географічні дослідження на Україні: Зб.наук.праць / Під ред. Шевченко Ф.П. – К., 1992. – 124 с.
9. Калакура Я. С., Войцехівська І. Н., Павленко С. Ф. та ін. Історичне джерелознавство: Підручник. – К.:Либідь, 2003. – 488 с.
10. Клепатський П. Г. Огляд джерел до історії України: Курс лекцій. – Кам'янець-Подільський, 1920.
11. Макарчук С. А. Писемні джерела з історії України. – Львів, 1999.
12. Медушевская О. М. Источниковедение: теория, история и метод. – Москва, 1996.
13. Наулко В. І., Артюх А. Ф. Культура і побут населення України: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 1991. – 232 с.
14. Сегеда С. Антропологія: Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
15. Терещенко Ю. І. Україна і європейський світ: Нарис історії від утворення Старослов'янської держави до кінця XVI ст.: Навчальний посібник. – К., 1996. – 496 с.
16. Янин В. Л. Очерки комплексного источниковедения. – Москва, 1977.

Додаткова:

1. Агбунов М. В. Античная география Северного Причерноморья. – Москва: Наука, 1992. – 240 с.
2. Боплан Г. Л. Опис України. – Київ; Кембрідж, 1990.
3. Геродот. Історія в дев'яти книгах. – К.: Наукова думка, 1993. – 574 с.
4. Гумилев Л. Древняя Русь и Великая Степь. – Москва: Мысль, 1989. –

- 764 с.
5. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле. – Львів, 1923-1924.
 6. Историческая география СССР. Учебное пособие / Под ред. Дробижева В.З. – Москва: Высшая школа, 1973. – 320 с.
 7. Колективізація і голод в Україні 1921-1933. Зб. документів і матеріалів. – Київ, 1993.
 8. Конституція України. – Київ, 1996.
 9. Народи Північного Приазов'я: етнічний склад та особливості побутової культури/ Б.М. Кочерга. – К.: Просвіта, 1997. – 174 с.
 10. Третьяков П. Н. Восточнославянские племена. – Москва, 1948. – 184 с.
 11. Українське державотворення: словник-довідник / За ред. О.М. Мироненка. – К.: Либідь, 1992. – 560 с.
 12. Яворницький Д. І. До історії степової України. – Дніпропетровськ, 2004. – 443 с.
 13. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків: У 3-х т. – К.: Наукова думка, 1990.
 14. Яцунський В. К. Историческая география: История ее возникновения и развития в XIV-XVIII вв. – Москва, 1995. – 330 с.

Робоча програма навчального спецкурсу
"РОБОТА З АРХІВНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ"

Укладач: *Гамалія Віра Миколаївна*, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка

Т 35 Робота з архівними джерелами. Програма навчальної дисципліни / Укладач В. М. Гамалія. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. – 29 с.